

**JISMONIY TARBIYA O‘QITUVCHILARI ORASIDA TURIZM SOHASIDA KASBIY
KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISHDA PEDAGOGIKA-PSIXOLOGIYANI AHAMIYATI****Abdullayev Rustamjon Abduvaliyevich**

Qo‘qon Davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Maqolada sport va sog‘lomashtirish turizmining elementlari xalqaro va O‘zbekiston ta‘lim amaliyotida korporativ o‘zaro ta‘sir va qaror qabul qilish elementi sifatida (kasbiy treninglar, "arqon kurslari", tashkiliy ko‘nikmalar, tadbirlarni rejalashtirish), hayotning barcha sohalarida (sport zalida qoyaga chiqish, arqonda o‘tishning turlari) faol dam olish turi sifatida ishlatilishi, olov yoqish va lager tashkil qilish qobiliyati, dam olish yo‘nalishidagi turistik masofa, "arqon kurslari"), sayyohlik faoliyati orqali shaxsiy fazilatlarini takomillashtirish vositasi sifatida (muvozanatli xatti-harakatlar, bag‘rikenglik, tashkiliy qobiliyat, atrof-muhitni saqlash zarurati, o‘z-o‘zini rivojlantirish).xolatlari ko‘rsatib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: sport, sog‘lomashtirish,turizm, ta‘lim, turistik,masofa, qobiliyat.

Kirish: Shu munosabat bilan turizm sohasida kasbiy, ijtimoiy va kundalik hayotning turli sohalarida qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan maxsus bilim va ko‘nikmalarga ehtiyoj ortib bormoqda.

I. V. Bormotov (2001) ta‘kidlashicha, sport va sog‘lomashtirish turizmi uchun professional va jamoat kadrlarini tayyorlashning yuqori samarali, maqbul shartlari turizm o‘qituvchilari va yo‘lboshchilar o‘zlarining funktsional vazifalarini bevosita bajaradigan sharoitlardir. SHuning uchun ular haqiqiy tabiat sharoitlariga iloji boricha yaqin bo‘lishi kerak. Kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish shartlariga erishish uchun faoliyat jarayonida va faoliyat uchun ta‘lim berishga imkon beradigan, fanlararo aloqalarni sezilarli darajada yaxshilashga, nazariyani tabiiy muhit sharoitida amaliy harakatlarga yaqinlashtirishga va kasbiy ahamiyatga ega shaxsiy fazilatlarini (bag‘rikenglik, mas‘uliyat, mustaqillik) tarbiyalashga imkon beradigan biznes o‘yinlaridan foydalanish kerak. I. Joldak, 2003; L. A. Kvartal’nov, 2003; A. P. Panfilova, 2012).

Birinchi marta jismoniy tarbiya ta‘limi doirasida sport va sog‘lomashtirish turizmi bo‘yicha kadrlar tayyorlash muammosi 1987 yilda, Sovet Ittifoqida Belorusiya davlat jismoniy tarbiya instituti (A. A.) bazasida jismoniy tarbiya va sog‘lomashtirish ishlari va turizmning birinchi bo‘limi ochilganda takomillashtirila boshlandi. A. Ostapets-Sveshnikov, 2001). Jismoniy tarbiya universiteti talabalarini tayyorlash va sport-sog‘lomashtirish turizmi profilini takomillashtirish, sifatini oshirish yo‘llarini izlash o‘quv jarayonini tashkil etishning yangi shakllarini yaratishni, zamonaviy o‘quv vositalaridan foydalanishni talab qiladi.

Yosh avlod uchun sport va sog‘lomashtirish turizmi bilan shug‘ullanish motivatsiyasini oshirish vositalariga mashg‘ulotlar jarayonida morfologik, funktsional, axloqiy va ixtiyoriy namoyonlarni takomillashtirish, inson uchun tabiatda omon qolish uchun hayotiy ko‘nikma va ko‘nikmalarni shakllantirish, kasbiy faoliyatda o‘z taqdirini o‘zi belgilash, tanish muhitning o‘zgarishi, atrofdagi tabiat bilan aloqa, talabalar va o‘qituvchining birgalikdagi faoliyati uchun imkoniyati kiradi. O‘smirlar va katta yoshdagi o‘quvchilar uchun sayohatning ekstremal tabiati, norasmiy gender aloqasi imkoniyati, o‘zlarini sinab ko‘rish, tashkiliy, jismoniy qobiliyatlarini

baholash qobiliyati muhim motivatsion omil bo‘ladi (M. V. Voytenko, 2009; A. M. Romantsev, 2004; I. V. Osipova, 2004; O. V. Tarasyuk, 2004).

SHuni ta’kidlash kerakki, jismoniy tarbiya o‘qituvchilari orasida turizm sohasida kasbiy kompetentsiyani shakllantirish bo‘yicha birinchi dissertatsiyalardan biri bu N. V. Rummyantsevaning (2005) ishi. Xususan, tadqiqot turistik faoliyatga, tadbirlarni tashkil etishga tayyorligini aniqladi, shuningdek, sport va sog‘lomlashtirish turizmi sohasida kompetentsiyalarni shakllantirish modelini ishlab chiqdi. Ishlab chiqilgan modelning samaradorligi mezonlari sifatida muallif quyidagi nazorat mashqlarini tanladi: shaxsiy va jamoaviy texnik masofani bosib o‘tish vaqti, tugunlarni to‘qish, kechki ovqat tayyorlash, lagerni tashkil etish va olib tashlash, tushlik tayyorlash bilan to‘xtashni tashkil etish. Bundan tashqari, marshrutni tanlash, harakatlanish tezligini tanlash, to‘siqlarni yengib o‘tish taktikasini tanlash, o‘tish rejimlarini, to‘xtash joylari va tayanch lagerni tanlash (N. V. Rummyantseva, 2005).

SHuningdek, N. V. Rummyantseva sport va sog‘lomlashtirish turizmi tadbirlarini ishlab chiqish bo‘yicha ijodiy loyihalarni, xususan: marshrut yoki tadbirlar dasturining yangiligini, marshrutning o‘lkashunoslik mazmunini, ovqatlanishning xilma-xilligini, dasturning hissiy to‘yinganligini, relief va o‘simlik imkoniyatlaridan foydalanishni baholashni taklif qildi. Dissertatsiya muallifining ta’kidlashicha, turizm sohasida bo‘ljak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarini tayyorlash past darajada, ayniqsa maktabgacha ta’lim muassasalarida, oliy ta’lim muassasalarida va o‘rta maxsus sharoitlarda faqat turizm asosida umumiy jismoniy tarbiya kursida va "Zarnitsa" va "Xavfsizlik maktabi" kabi tadbirlarga tayyorgarlik ko‘rish doirasida amalga oshiriladi.

Yuqorida keltirilgan dissertatsiya ishini tahlil qilib shuni ta’kidlash kerakki, bugungi kunda sport va sog‘lomlashtirish turizmi yanada rivojlangan bo‘lsa, o‘rganilayotgan turizm turlarini, uning xavfsizligini ta’minlash vositalarini kengaytirish zarurati paydo bo‘ldi, shu bilan birga ekstremal turizm vositalari va turizm vositalari maktabda jismoniy tarbiya darsi doirasida innovatsion rivojlandi. SHuning uchun turistik faoliyatning kompetentsiyalarini shakllantirishning umumiy kontseptsiyasi, turistik tadbirlarni o‘tkazishga tayyorligini ta’minlaydigan turizm kasbiy tayyorgarlik modellari, kelajakdagi jismoniy tarbiya xodimlarining shaxsiy fazilatlariga, turizm xavfsizlikka, kelajakdagi kasbiy faoliyatning individual traektoriyalarini o‘qitish va ishlab chiqishda interfaol shakllarga e’tibor qaratildi.

Ushbu bo‘lim yakunida aytish mumkinki, zamonaviy jamiyatda turizm vositalarining ko‘payishi "sog‘liqni saqlash kunlari" ni "arqon kurslari" elementlari va sayyohlikka yo‘naltirilgan to‘siqli yo‘lak bilan keng o‘tkazish, bolalar bog‘chalarida, maktabgacha ta’lim muassasalarida va savdo markazlarida qoyaga chiqish sport zallarini qurish, o‘qimagan talabalar va bolalar uchun rafting turlarini kengaytirish, sport turizmi bo‘yicha ommaviy musobaqalar o‘tkazish va yo‘naltirish, o‘spirinlarning deviant xatti-harakatlarining oldini olishda turizm usullaridan foydalanish, shuningdek, yosh avlod orasida velosiped turizmining mashhurligi orqali namoyon bo‘ladi.

Xulosa. Sport va ekstremal turizmni, rekreatsiya turlarini kengaytirish nuqtai nazaridan kasbiy jismoniy tarbiya ta’limiga qo‘yiladigan talablar bitiruvchilarning ijtimoiy harakatchanligining tubdan yangi darajasi, interfaol o‘qitish usullari, kompyuter texnologiyalari, turizm, xavfsizlik, suvda dam olish, o‘rmon zonasida kompetentsiyalarga ega bo‘lgan shaxsiy

tayyorgarligi bilan ajralib turadi. Ushbu muammoni hal qilish uchun kasbiy ta’lim tizimiga o’qitishning innovatsion modellari, turizm sohasida kompetentsiyalarni shakllantirish mexanizmlari, shu jumladan umumiy madaniy, umumiy kasbiy va kasbiy tayyorgarlik tarkibiy qismlari kiritilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tolipova, O. I. "DEVELOPING STUDENT CREATIVITY AS A PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL PROBLEM." *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH* ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.06 (2022): 58-61.
2. Botirova, M., S. Mirxayitova, and O. Tolipova. "PEDAGOGICAL OPPORTUNITIES FOR THE DEVELOPMENT OF THE CREATIVENESS OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATION ORGANIZATIONS."
3. Ikromovna, Tolipova Ozoda. "Formation of creativity characteristics in students of higher education organization based on CTEAM educational technology design method." *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH* ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.11 (2022): 348-351.
4. OI, Tolipova. "APPROACHES TO THE STUDY AND UNDERSTANDING OF CREATIVITY TODAY." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 10.12 (2022): 1319-1321.
5. Ravshanbek, Jumaboyev. "CREDIT-MODULE SYSTEM, ITS BASIC PRINCIPLES AND FEATURES." *Yosh Tadqiqotchi Jurnali* 1.4 (2022): 304-309.
6. Ravshanbek, Jumaboyev. "CREDIT-MODULE SYSTEM, ITS BASIC PRINCIPLES AND FEATURES." *Yosh Tadqiqotchi Jurnali* 1.4 (2022): 304-309.
7. Najmiddinovna, Rakhimova Feruza, Yuldasheva Malohat Erkinovna, and Karimova Mukarram Khalimovna. "Pedagogical Aspects Of Improving The Socio-Pedagogical Activity Of Students In Multimedia Presentations." *Journal of Positive School Psychology* 6.11 (2022): 1584-1590.
8. Nargiza, Yunusalieva. "SOCIAL AND MORAL EDUCATION OF STUDENTS AND DEVELOPMENT OF VALUES." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 10.1 (2022): 300-305.
9. Najmiddinovna, Rakhimova Feruza, Yuldasheva Malohat Erkinovna, and Karimova Mukarram Khalimovna. "Pedagogical Aspects Of Improving The Socio-Pedagogical Activity Of Students In Multimedia Presentations." *Journal of Positive School Psychology* 6.11 (2022): 1584-1590.
10. Rustam Abdullaev, [11.03.2024 10:48]
11. Abduvalievich, Abdullaev Rustamjon. "NECESSARY FORMATION OF COMPLEX COMPETENCE SAFETY OF TOURIST SERVICES DURING THE DEVELOPMENT OF A STRUCTURAL-FUNCTIONAL MODEL." *Science and Innovation* 2.2 (2023): 261-264.
12. Rustam Abdullaev, [11.03.2024 10:48]

13. Abdullaev, R. "BASES OF SCIENTIFIC AND TECHNOLOGICAL SUPPORT OF THE PROCESS OF FORMATION OF SPECIAL TOURIST KNOWLEDGE, ABILITIES AND SKILLS." *Science and innovation* 2.B3 (2023): 122-123.
14. Rustam Abdullaev, [11.03.2024 10:48]
15. Abdullayev, Rustam. "The Process Of Quality Education-As A Mechanical Combination Of Teaching And Learning Processes." *Procedia of Social Sciences and Humanities* 4 (2022): 57-59.
16. Rustam Abdullaev, [11.03.2024 10:48] Abdullayev, Rustam. "INDICATORS OF CRITERIA FOR EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF FORENSIC SUPPORT FOR THE INSPECTION OF THE SCENE." *ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ*. 2022.
17. Rustam Abdullaev, [11.03.2024 10:48]
18. Abduvaliyevich, Abdullayev Rustamjon. "TURIZM VA UNING XAVFSIZLIGI SOHASIDA UMUMIY MADANIY, UMUMIY KASBIY VA KASBIY KOMPETENTSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA O‘QITISH YONDASHUVLARINING TAVSIFI." *INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION* 2.14 (2023): 343-348.
19. Rustam Abdullaev, [11.03.2024 10:48]
20. Абдуллаев, Рустам Абдувалиевич. "Таълим Тизимида Инновацион Технологиялардан Фойдаланишнинг Аҳамияти." *Miasto Przyszłości* 29 (2022): 338-340.
21. Rustam Abdullaev, [11.03.2024 10:48]
22. Абдуллаев, Рустам Абдувалиевич. "Ҳозирги Давр Ёшлар Тарбиясига Инновацион Ёндошув." *Miasto Przyszłości* 29 (2022): 351-354.
23. Rustam Abdullaev, [11.03.2024 10:48]
24. Abduvaliyevich, Abdullayev Rustamjon. "SPORT VA SOG‘LOMLASHTIRISH TURIZM MISOLIDA." *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM* 3.27 (2023): 534-540.
25. Тохирjon, U. (2024). PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA O‘RTASIDAGI O‘ZARO TA‘SIRNI O‘RGANISH. *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 22-27.
26. В статье представлена информация о роли педагогики и психологии в повышении качества и эффективности образования, формировании зрелого поколения. Данное научное исследование исследует решающую роль симбиотических взаимоотношений педагогики и психологии в . (2024). *YANGI O‘ZBEKISTONDA IJTIMOY-INNOVATSION TADQIQOTLAR*, 2(2), 5-12.
<https://nuzjournals.uz/index.php/yoiit/article/view/79>
27. Умаров Тохирjon. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ ПРЕДСТАВИТЕЛЯМИ РАЗНЫХ РЕЛИГИЙ. *Yosh Tadqiqotchi Jurnal*, 3(2), 18–25. Retrieved from <https://2ndsun.uz/index.php/yt/article/view/655>
28. Умаров, Т. (2024). ВЛИЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИГРУШЕК НА ДЕТСКУЮ ПСИХОЛОГИЮ. *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 18-21.